

МЕМУАРИСТИКА. ЕПІСТОЛЯРІЇ

ПОБОЖІЙ С.І.

**“СТРАСТЬ К ПОЕЗДКАМ ПО ДЕРЕВНЯМ МАЛОРОССИИ”
СПОГАДИ ПРО ПЕТРА ЛЕВЧЕНКА ЯК МАТЕРІАЛ ДО БІОГРАФІЇ
ХУДОЖНИКА**

У публікації подано архівний документ, автором якого є рідна сестра відомого українського художника-пейзажиста П.Левченка. В ньому подані маловідомі факти життєвого шляху митця.

Займаючись вивченням творчості слобожанського художника, уродженця Харкова Петра Олексійовича Левченка (1856-1917), зокрема його путивльського періоду, зіткнувся із значною кількістю проблем. Серед них - обмаль архівних матеріалів, відсутність листування, документально підтвердженої біографії митця та повного каталогу його творів. Все це надзвичайно ускладнює дослідницький процес. Тому поява будь-яких нових матеріалів щодо життя та діяльності цього митця є неординарним явищем у мистецтвознавстві. До таких матеріалів і відносяться спогади про художника з архіву Харківського художнього музею.

Принагідно відзначу, що Харківський приватний музей міської садиби випустив у 2010 р. набір з 12 листівок з репродукціями творів живопису П.Левченка, які побачили світ на початку ХХ ст. в Російській імперії та за кордоном. Оригінали листівок знаходяться у зібранні відомого харківського колекціонера В.П.Титаря. На них зображені як відомі твори митця (“Глухомань”, “Млин”), так і маловідомі (“Стара груша”, “Вікно”). Цінність подібного видання очевидна, адже завдяки листівкам ми довідуємося про твори П.Левченка, які могли “випасти” з поля зору дослідників. Разом з тим, вони дають уявлення про ті роботи художника, які були знаними та які знайомили широкий загал з індивідуальною манерою художника, стилем письма. Для колекціонера ці листівки були цікавими і тим, що вони давали уявлення про характер підпису П.Левченка.

Автором спогадів “Свободный художник” є рідна сестра П.Левченка - Віра Олексіївна (1866-?). Текст спогадів до Харкова надіслав українському мистецтвознавцю, досліднику творчості П.Левченка, головному хранителю Харківського художнього музею Миколі Микитовичу Безхутрому (1919-1995) в середині 70-х років ХХ ст. її син - Володимир Васильович Гольцгоф (1907 - після 1975), який мешкав на той час у Парижі.

У листі до М.Безхутрого від 11 травня 1975 р. з Парижу В.Гольцгоф відзначав: *“Мне очень приятно, что моего дядю высоко ценят как художника и - хотя мои прямые воспоминания очень детские - мне кажется, что его можно, и должно, также ценить и как человека /.../ Мне было 10 лет когда он умер (от рака, в январе 1917 г.). Несмотря на это, я кое-что помню, а много другого, мне рассказывала моя мать. Она была лет на 15 моложе него (он был старшим, а она – предпоследней; в семье было 10 детей) /.../ По счастью именно мне (нас было 5 сыновей - я - самый младший), моя покойная мать оставила свои записки, начиная с детства”* (копія листа зберігається в архіві Харківського художнього музею).

Спогади проливають світло й на часті переїзди П.Левченка, а також його любов до зображення українського села: *“В этот период - зазначає автор спогадів - у них была какая-то страсть к поездкам по деревням Малороссии”*. Крізь цю призму можна

розглядати також і путивльські твори П.Левченка, які посідають важливе місце у творчості митця. Час їхнього виконання припадає на початок 1900-х років - період відходу від передвижницьких традицій пейзажного живопису до формування нової концепції пейзажу. В них художник розвиває принципи пленерного живопису і досягає значних успіхів. Про це йдеться у моїй монографії *“Петро Левченко і Сумщина”* (2006).

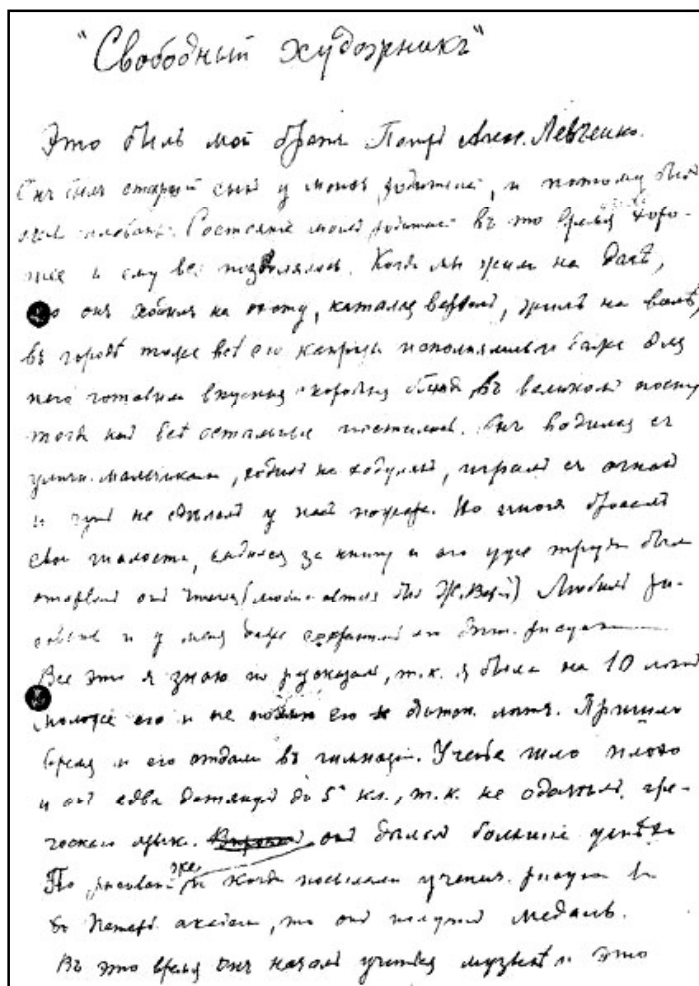
Публікацію спогадів В.Левченко здійснено за копією, яка зберігається в архіві Харківського художнього музею: ф.20, оп.1, спр.1, од.зб.1, арк.1-6. Друкується за сучасним правописом із збереженням усіх лексичних і стилістичних особливостей мови автора. У квадратних дужках - реконструйований текст. Повністю текст друкується вперше.

“Свободный художник”

Это был мой брат Петр Алекс[еевич] Левченко. Он был старший сын у моих родителей, и потому был очень балован. Состояние моих родителей в то время было хорошее и ему все позволялось. Когда мы жили на даче, то он ходил на охоту, катался верхом, жил на воле, в городе тоже все его капризы исполнялись и даже для него готовили вкусные скоромные блюда в великом посту, тогда как все остальные постились. Он водился с уличн.[ыми] мальчиками, ходил на ходулях, играл с огнем и чуть не сделал у нас пожара. Но иногда бросал свои шалости, садился за книгу и его уже трудно было оторвать от чтения (любим[ый] автор был Ж.Верн). Любил рисовать и у меня даже сохранились его дет[ские] рисунки. Все это я знаю по рассказам, т.к. я была на 10 лет моложе его и не помню его детск[их] лет. Пришло время и его отдали в гимназию. Учеба шла плохо и он едва дотянул до 5 кл[асса], т.к. не одолел греческий язык. По рисованию же он делал большие успехи и когда посылали ученич[еские] рисунки в Петерб[ургскую] академию, то он получил медаль [1]. В это время он начал учиться музыке и это искусство сделалось для него главным. Он так увлекался музыкой, что занимался по 8 час. кажд[ый] день. Уроки брал у Слатина, директора Харьк[овского] муз[ыкального] училища, кот[орое] тогда еще не было преобразовано в консерваторию [2]. Но вдруг у него повредила левая рука и он уже не смог так много заниматься музыкой. Тогда он опять вернулся к рисованию и живописи. Сначала брал уроки у Шрейдера, [неразборчиво] потом поступил в Пет[ербургскую] академию художеств [3]. Отец ему посылал 40 руб[лей] в месяц, но т.к. их он быстро тратил, то до конца месяца ему не хватало. Поселился он с другим [студентом] художником на мансарде или просто на чердаке и жили они впроголодь. Я помню его рассказы о его сожителях, напр.[имер] о Данилевском кот[орый] был впослед[ствии] доктором в Харьк[ове] и имел свою водолечебницу, о Глобе, художнике, кот[орый] сделался директором Строгановс[кого] Училища [4]. Особенно он нас насмешил когда рассказывал о [неразборчиво], которая называла худ[ожника] Глобу “чортовой оглоблей”... Уже недолго ему оставалось до окончания академии, но он вдруг бросил ее. Потому что тяготился разными правилами и сделался действительно “свободным художником”. Стал давать уроки, рисовал в журналах и продавал картины и этюды. В это время скончался наш отец, дела стали плохие, посылать деньги мы ему уже не могли. Его приятель Глоба предложил ему уроки в Струг[ановском] училище и он с пол-года там работал. Но потом не выдержал. Он занимался только со способным, а на других он не обращал внимания, потому в классе подымался шум, беспорядок и он сам понял, что это занятие не по нем...

Ему удалось получить от какого-то мецената сумму на поездку за границу и он воспользовался, побывал в Париже, пожил в Экс-Лебене и потом по возвращении вернулся к нам в Харьков [5]. Здесь он часто бывал в доме своих кузенов, у них была

прислуга - простая девушка, но очень красивая. Петя влюбился и ... женился. (Он вообще влюблялся часто и однажды, когда ему было 19 лет он явился к отцу и заявил: "Или я женюсь (на одн[ой] фабрич[ной] девушке) или застрелюсь!" Тогда отец ему ответил: "Ну иди стреляйся!" И он пошел но не застрелился...) На этот раз его уговорить не удалось. Родилась девочка, к кот[орой] он был почти равнодушен. Скоро они с женой разошлись, жена потом опять работала, а он почувствовал себя свободным. А девочку взяла воспитывать наша старшая сестра, кот[орая] отличалась всегда добротой...

Уривок зі спогадів П.Левченка

В молодості він був дуже веселий, остроумний, общителний; крім 2-х мистецтв він ще мав великий талант як розповідач і імітатор. В суспільстві його всі обожували, він мав завжди великий успіх. У нас часто гостили його друзі, художники або музиканти. Я пам'ятаю коли гостив Ткаченко (кот.[орий] потім став відомим), потім Данилевський [6]. (Вони грали в м'яч, причому використовували замість м'яча арбуз з бачки). Т.к. Петро добре грав на роялі, його часто запрошували артисти в свої турні. Його всі любили і називали чарівним, при цьому він був не дурен собі. Він надсилав свої картини в Петерб[ург] і його прийняли в Товариство художників Передвижної виставки. Він був пейзажист і любимою його етюдами були Малоросійські. Одного разу в Києві, куди він часто їздив він був в одному домі на

вечере и познакомился с одной артисткой, оперной певицей (у меня сохранился ее портрет в роли Микаэло). Ее красота и пение его покорили... (Романс, кот.[орый] она пела начинался словами "Все для тебя!"). И с этого начался у них роман. Она бросила своего мужа - инженера; роман их был с большими осложнениями... И они сошлись. Ее звали Матильда, мы все ее полюбили и когда я уже жила своим домом, она часто у нас гостила. Мои дети тоже их полюбили и называли их "дядя Петя" и тетя "Матильда". В этот период у них была какая-то страсть к поездкам по деревням Малороссии. Однажды П[етр] сидел со [шкатулкой] под громадным зонтиком и писал какой-то этюд с натуры [7]. Около него собралась кучка мальчиков и мужиков, и зашел разговор о политике и один мужик высказался что надо всех панов резать! Тогда П[етр] спросил: значит и меня резать? - "И вас зарижимо!" сказал он... Прожили они вместе с женой только 8 лет. П[етр] умер в 17-м году перед революцией. Бедная Матильда очень страдала и все его картины и этюды сохранила. Кое-что сохранилось и у меня. Одна картина его попала в галер[ею] Третьякова.

Благодаря П[етру] я встречалась с некот[орыми] художниками, напр[имер] Васильковский (тоже малор[оссийским]), Ткаченко, Первухин и др. [8]. Когда в Харькове приезжала передв[ижная] выставка она устраивалась в Двор[янском] собрании. Распорядитель, очень симпатичный человек был наш знакомый и мы, сестры и приятели художников, ходили туда почти каждый день, наслаждались картинами и проводили там время. Я никогда не забуду эти чудные картины: Репина, Васнецова, Поленова и др[угих] [9].

П[етр] скончался от рака в госпитале своего бывшего приятеля доктора К.Данилевского.

Примітки:

1. На виставці учнівських творів 1873 р. у Санкт-Петербурзі П.Левченко був нагороджений срібною медаллю.
2. Слатін Ілля Ілліч (1845-1931) - музичний діяч, піаніст, педагог. Заснував у 1871 р. Харківське відділення Російського музичного товариства і музичні класи при ньому, які у 1883 р. були перетворені на музичне училище.
3. Шрейдер Єгор Єгорович (1844-1922) - живописець, пейзажист. З 1870 р. жив у Харкові.
4. Глоба Микола Васильович (1859-?) - живописець. Викладав у Строганівському училищі у Москві (1896-1917). У ці ж роки - директор цього училища.
5. Екс-ле-Бен (Aix les Bains) - місто у Франції поблизу озера Бурже у північній частині Альп. Відоме мінеральними джерелами.
6. Ткаченко Михайло Степанович (1860-1916) - живописець, пейзажист. Жив у Парижі, але часто відвідував Харківщину.
7. Очевидно автор спогадів під "шкатулкою" (якщо це слово правильно прочитано) розуміла невеличкий за розмірами ящик з фарбами.
8. Васильківський Сергій Іванович (1854-1917) - живописець, пейзажист. З 1888 р. жив у Харкові.
9. Первухін Костянтин Костянтинович (1863-1915) - живописець.
9. Репін Ілля Юхимович (1844-1930) - живописець. Васнецов Віктор Михайлович (1848-1926) - живописець. Поленов Василь Дмитрович (1844-1927) - живописець, пейзажист.

Побожий С.И. "Страсть к поездкам по деревням Малороссии". Воспоминания о Петре Левченко как материал к биографии художника

В публикации подан архивный документ, автором которого является родная сестра известного украинского художника-пейзажиста П.Левченко. В нем поданы малоизвестные факты жизненного пути творца.

Pobozhiy S.I. "Passion for travelling round Malorossia villages" Recollections about Petro Levchenko as the material for the artist's biography

The archive document written by the sister of a famous Ukrainian landscape painter P.Levchenko is considered in the publication. Little known facts about the artist's course of life are revealed in the article.